

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal

COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611

e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding OdL:

André Bolt

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Grote bonte specht
(*Dendrocopos major*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA	2
TERUGBLIK	4
SCHONINGSWERK BENTELERHEIDE	9
VOORTGANG ARBORETUM KLEIN DRIENE	10
FOLDER PROJECT STEENBREEK	11
THIJSSE NATUURLIJK	15
JAC. P. THIJSSE EN NATUUREDUCATIE	15
JAC. P. THIJSSE EN HET SUCCES VAN DE VERKADE-ALBUMS	16
HELP MEE WILDE FAUNA MISDRIJVEN IN KAART TE BRENGEN	17
JONGE STEENUILTJES IN HET WEUSTHAGPARK	18
CURSUS 'CEL BIOLOGIE ANNO NU'	19
50 JAAR TWENTSE VOGELWERK GROEP	19

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 32,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,-

Betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening

NL94 RABO 0191 8887 10 t.n.v. Kon Ned Natuurhistorische Ver.

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling. Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter

Wytze Boersma

Zwaluwstraat 34, 7491 CX Delden, ☎ (074) 3762711

E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

◆ Secretaris

Jan Zwienenberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwienenberg@ziggo.nl

◆ Penningmeester (en ledenadministratie)

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: weernink39@gmail.com

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annette Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

E-mail: anneteros8@gmail.com

◆ Bestuurslid, redactie 'Onder de Loep' en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ Website: www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van het bestuur

Op het moment als ik dit voorwoord schrijf, is de vakantieperiode nog in volle gang, maar toch beginnen de eerste e-mails al weer binnen te komen.

Ze komen op de agenda van de komende bestuursvergadering, die begin september wordt gehouden. Op de agenda staan twee belangrijke agendapunten namelijk de samenwerking met het IVN en ons 100 jarig jubileum.

J.P. Thijsse, die dit jaar volop in de belangstelling staat, was in 1901 één van de oprichters van de KNNV. In 1916 werd onze afdeling Hengelo-Oldenzaal opgericht.

Als bestuur hebben we nog geen concrete plannen rond het jubileum. Graag willen we hierover met een aantal leden van gedachten wisselen en suggesties horen. Geïnteresseerden kunnen zich melden bij Wytze Boersma of ondergetekende.

Een 'jubileumcommissie' kan dan een programma uitwerken. We hebben de afgelopen jaren al geld gereserveerd voor deze activiteiten.

Vooraf op landelijk niveau wordt op dit moment hard gewerkt aan de samenwerking met het IVN, met als doel een sterke organisatie, die landelijk meer in de melk te brokkelen krijgt, aantrekkelijk is voor het brede publiek en nieuwe leden gaat opleveren.

Aan ons bestuur werd in juni een eerste reactie gevraagd. Wij staan niet negatief tegenover een

nauwere samenwerking. Ook in Hengelo werken we nu al nauw samen met het IVN.

We vinden wel dat er bij de uitwerking een groot verschil is tussen het landelijk niveau en de samenwerking op plaatselijk en regionaal niveau. De samenwerking op plaatselijk niveau vraagt maatwerk. Verder hebben we ook aandacht gevraagd voor de kernactiviteit van de KNNV namelijk de veldbiologie/natuurhistorie.

Op dit moment worden de reacties van de verschillende afdelingen (KNNV en IVN) verwerkt en besproken door de landelijke besturen. Als het verslag hiervan binnen is, bespreken we intern en ook met het IVN Hengelo en ook IVN Oldenzaal. Recent kregen we ook een uitnodiging van IVN Losser om iets te komen vertellen over onze activiteiten.

In onze komende bestuursvergadering zullen we ook bespreken hoe we de leden bij dit proces betrekken.

In onze reactie naar het landelijk bestuur hebben we ook aangegeven dat we ons 100 jarig bestaan in 2016 nog als zelfstandige afdeling gaan vieren.

Jan Zwieneberg

OPROEP – 100 jarig bestaan onze afdeling in 2016.

In 2016 bestaat onze afdeling 100 jaar (zie ook hierboven). Graag willen wij met een aantal leden suggesties voor het activiteitenprogramma inventariseren!

Informatie en aanmelding bij Wytze Boersma of Jan Zwieneberg

Project Steenbreek

Een aantal gemeenten in Nederland werkt samen in het project Steenbreek. Hierbij wordt aandacht gevraagd voor de toenemende "verstening" van Nederland door particulieren en overheden. Door deze verstening doen zich problemen voor bij zware regelval en vooral bij de stortbuien. De riolering kan het water niet verweken.

Dit onderwerp is in Hengelo besproken tijdens een vergadering van de Groene Tafel. Afgesproken werd om in 2016 hieraan aandacht te besteden. Op initiatief van Groei en Bloei is er door de deelnemers aan de Groene Tafel alvast een informatiefolder over dit onderwerp gemaakt.

De folder (in een zwart-wit versie) is opgenomen in dit nummer van Onder de Loep.

Voor een originele versie kunt u contact opnemen met Jan Zwieneberg.

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de **Boerhaavelaan te Hengelo** op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **verzamelpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie, neem anders contact op met de excursieleider).

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het Buurhuis "t Lansink" aan de Twijnstraat 8 te Hengelo.

Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Lezingen afd. Enschede

De lezingen van de afd. Enschede vinden plaats in het museum `de TwentseWelle` te Enschede

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zondag	06 september 2015	Excursie: Tweekelo
Zaterdag	19 september 2015	Excursie: Barle / Ottenstein
Zaterdag	26 september 2015	Schoningswerk: Bentelerheide
Zaterdag	03 oktober 2015	Schoningswerk: Bentelerheide
Zondag	04 oktober 2015	Excursie: Borkeld
Zaterdag	17 oktober 2015	Excursie: Lonnekerberg

Excursie: Tweekelo

Datum : Zondag 06 september 2015
Thema : Natuurbeleving
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

Tweekelo is een parel van een cultuurlandschap waar nog landbouw en veeteelt plaatsvindt. Je wandelt er langs essen en boerenerven, volgt paadjes langs heldere beekjes en struint door weilanden. De wandeling voert ook over een voormalige vuilstortheuvel aan de rand van de Boeldershoek. Je hebt hier een mooi uitzicht over de omgeving.

De paden, ooit aangelegd door vrijwilligers uit Tweekelo zelf, gaan vaak over particuliere gronden. Opvallend zijn de lage groene, zogenaamde zouthuisjes.

Via bospaadjes kom je weer tussen de weilanden. Af en toe kom je een heel smal hekje tegen waar je je tussendoor moet wringen of een ietwat gammel bruggetje waar je overheen moet.

Verzamelpunt: Vanaf de Diamantstraat de Boldershoekweg in, voorbij Twence, aan het eind linksaf de Strootbeekweg volgen tot aan de bocht. Hier de Tienbunderweg nemen tot aan de achterzijde van Twence.

Excursie: Barle / Ottenstein

Datum : Zaterdag 19 september 2015
Thema : Natuur verschijnselen
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : 3/4 dag
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Deze keer gaan we naar een nieuwe excursie gebied, Barle in Duitsland. In de omgeving van Ahaus zijn we al vaker geweest. Je hebt daar verschillende bospercelen die toegankelijk voor het publiek zijn gemaakt. Deze percelen zijn aan de ontginning ontsnapt. Het zijn vaak vochtige gebieden en hebben een voedselrijke bodem. Vaak zijn het ook gevarieerde bossen. Deze keer gaan we naar Barle, een bosperceel onder Ottenstein. Omdat het in het vroege najaar is, denken we dat we verschillende soorten paddenstoelen zullen tegen komen en dat we wat te zien krijgen van de najaarstrek van de vogels.

Excursie: Borkeld

Datum : Zondag 04 oktober 2015
Thema : Natte heide & Landschap
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

De Borkeld is altijd een aantrekkelijk excursie gebied. Dit komt door zijn afwisseling van natte heide en droge jeneverbes percelen. Door de stuwwal vind je ook hoogte verschillen. Niet voor niets is de Borkeld aangewezen als natura 2000 gebied. Gezien de vele grafheuvels in het gebied moet het al lange tijd bewoond zijn geweest. De Borkeld wordt begraaasd door een kudde Schotse hooglanders.

We beginnen de excursie vanaf de Friezenberg. Vanaf dit punt heb je een mooi overzicht van het gebied. Hierbij gaan we naar beneden om verschillende delen te bekijken.

Schotse hooglander

Verzamelpunt: De parkeerplaats aan de Oude Rijssenseweg bij de Friezenberg. We vertrekken hier om plm. 09.45 uur.

Excursie: Lonnekerberg

Datum : Zaterdag 17 oktober 2015
Thema : Paddenstoelen (slot excursie)
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

We zijn al vaker, voor het laatst in 2010 op de Lonnekerberg geweest voor een paddenstoelen excursie. De Lonnekerberg is dan ook een ideaal gebied voor paddenstoelen. Het bestaat uit een bodem van keileem met zowel naaldbomen als loofbomen. Het voordeel van keileem is dat het er altijd vochtig is. In het bos vinden we niet alleen verschillende soorten bomen maar ook de leeftijd is verschillend. Dit zijn goede ingrediënten voor een geslaagde excursie. Het weer van de voorafgaande periode speelt ook een belangrijke rol.

In 2010 hebben 94 soorten gevonden. Hiervan staan er 14 op de rode lijst. De Larixspijkerzwam en de Purperbruine mycena waren uitschieters. Of het dit jaar ook zo is, moeten we afwachten.

De Lonnekerberg is 141 ha groot en is beperkt toegankelijk. Door het gebied zijn verschillende wandelpaden aangelegd. Het is niet alleen een gebied voor de paddenstoelen maar ook voor mossen, planten en vogels.

Verzamelpunt: de parkeerplaats aan de Bergweg. Wij vertrekken daar om 09.30 uur.

Larixspijkerzwam

Verslag excursie: Kanaal Almelo-Nordhorn

Datum : Zondag 07 juni 2015
Thema : Planten en Vogels
Deelnemers : 12
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Zon

We hadden ideaal excursieweer, zonnig met wat wolkenvelden en een temperatuur van rond de 20 C. Dit was ook te merken aan de opkomst. Liefst 12 mensen hadden er zin in om naar het kanaal Almelo-Nordhorn te gaan. Begin juni is ook een goed moment om op excursie te gaan. De bermen waren nog niet gemaaid. Er was dus veel te zien.

We gingen van start bij de kruising van het kanaal met de weg Denekamp - Ootmarsum.

Het eerste wat opviel was de bloeiende Krabbescheer in het kanaal. Het was voor velen een mooie waarneming. Als je weet dat de plant in de winter naar de bodem zakt en in het voorjaar weer opstijgt, dan maakt het extra bijzonder. Bij het water en in de oever bevonden zich verschillende libellen en waterjuffers. Het is een mooi gezicht hoe de Waterjuffers achter elkaar aan zitten te vangen of te verjagen. In de oever stond de moeraswederik mooi in bloei. Als je de bloempjes bekijkt zijn het net bolletjes aan een draadje.

Moeraswederik

Hierna zijn we voor de afwisseling het bos ingegaan. Even verderop stonden een paar oude beuken met dalkruid als onder begroeiing. Even later liepen we langs de muur van de begraafplaats van familie van de Laan, de bewoners van het landgoed Singraven. Het is een wat groot uitgevallen begraafplaats. Ongeveer daar waar de Dinkel onder het kanaal doorgaat, kwamen we het bos uit. Over de Dinkel zagen twee personen een ijsvogel over het water scheren. Op de berm bij het kanaal werd Groene bermzegge gevonden. Een plant die voor Twente bijzonder is. Na de koffie wandelden we rustig naar

de Harseveldbrug. Onderweg hadden we nog gehoopt om Lange ereprijs en Steenanjer te vinden. Deze planten vonden we altijd op vorige excursies. Via de andere kant van het kanaal weer terug naar de parkeerplaats. Ondertussen zagen we nog een paar ooievaars overvliegen.

Ooievaar

Even verder zagen we dat ze bij een boerderij een nest op een paal hadden. Bij de brug werden nog sporen, uitwerpselen van een Otter gevonden. Dit één van de tekenen dat de Otter weer terug is in Twente.

Bij de auto's konden we terug kijken op een waarnemingsvolle excursie.

Totaal zijn er 24 insectensoorten, 26 vogelsoorten genoteerd en 92 planten genoteerd.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenwaluw	Boomvalk
Bosrietzanger	Fitis
Groene Specht	Grote Bonte Specht
Grote Gele Kwikstaart	Heggenmus
Houtduif	Huisbus
Ijsvogel	Kleine Karekiet
Koekoek	Koolmees
Meerkoet	Merel
Ooievaar	Roodborst
Spreeuw	Tjiftjaf
Tuinfluit	Vink
Witte Kwikstaart	Zanglijster
Zwarte Kraai	Zwartkop

Planten & Mossen

Adelaarsvaren	Amerikaanse eik
Avondkoekoeksbloem x	Beuk
Biezenknoppen	Bitterzoet
Blauwe bosbes	Blauwe knoop
Blauwe waterereprijs	Bosbies
Brede wespenorchis	Dagkoekoeksbloem
Dalkruid	Dauwbraam
Echte valerian	Geel nagelkruid

Gele lis
 Gevleugeld hertshooi
 Gewone margriet
 Gewone vlier
 Glad walstro
 Grote egelskop
 Grote wederik
 Hondsdraf
 Kikkerbeet
 Klein vogelpootje
 Kleine egelskop
 Koninginnenkruid
 Kruijpende boterbloem
 Liesgras
 Moerasrolklaver
 Moeraswederik
 Riet
 Rode klaver
 Ruige veldbies
 Sint-Janskruid
 Veelbloemige veldbies
 nietje
 Veenwortel
 Veldlathyrus
 Waterzuring
 Witte klaver
 Witte waterlelie
 Zomereik

Overig

Bastaardkikker
 Ree

Insecten

Atalanta
 Beekrombout
 Bont Zandoogje
 Elzenhaantje
 Gestreepte Goudspanner
 Gewone Oeverlibel
 Grote Groene Sabelsprinkhaan
 Grote Roodoogjuffer
 Ladderpopulierenboktor
 Lantaarntje
 Rietkever sp.
 Smaragdlibel
 Zwartpuntsmalbok

Gele plomp
 Gewone ereprijs
 Gewone salomonszegel
 Gewone vogelmelk
 Grasmuur
 Grote muur
 Hertshoornweegbree
 Hulst
 Klein tasjeskruid
 Kleine bevernel
 Kleine klaver
 Krabbenscheer
 Lidrus
 Mannagras
 Moerasvergeet-mij-nietje
 Muizenoor
 Ringelwikke
 Rubus pedemontanus
 Scherpe boterbloem
 Sleedoorn
 Veelkleurig vergeet-mij-nietje
 Veldbeemdgras
 Veldzuring
 Wilde lijsterbes
 Witte klaverzuring
 Zandblauwtje

Boerenkarper

Azuurwaterjuffer
 Blauwe Breedscheenjuffer
 Chasmias motatorius
 Gamma-Uil
 Gewone Meikever
 Gewone Zakdrager
 Grote Keizerlibel
 Hoornaar
 Landkaartje
 Oranje Bruinbandspanner
 Rozenkever
 Weidebeekjuffer

Verslag excursie: Arriën

Datum : Zaterdag 27 juni 2015
Thema : Vechtdal
Deelnemers : 2
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Bewolkt

Het thema van deze excursie was het Overijsselse Vechtdal bij de buurtschap Arriën. Arriën is van oorsprong een esdorp. Op de kaart uit 1915 is goed te zien dat de akkercomplexen op de hoger gelegen es tussen de Vecht en het dorp lagen. De lagere marsgronden bij de Vecht waren graslanden. Onze wandeling ging langs de Achter Esch, De Mars en de Vechtmaten. Aan de overkant van de gekanaliseerde Vecht zagen we het van de buurtschap afgesneden Arriër Koeland, de gemeenschappelijke weide van de Arriër boeren, liggen. Hier konden wij niet komen. Wel bij de heidevelden en graslanden ten westen van het Junner koeland. Bijzonder is hier de grazige stroomdalvegetatie Via een poortje kwamen we in het met koeien en paarden begraasde Junner koeland. Bij een bankje aangekomen, hebben we een koffiepaauze ingelast. Plotseling hoorden we veel kabaal in het bos achter het bankje. Uit het bos kwamen 20 pony's aan galopperen die vervolgens in het weiland bleven staan. Even waanden we ons in de Oostvaardersplassen opgenomen film 'De Wildernis'.

Na dit spektakel zijn wij doorgelopen naar de stroomdalgraslanden met nestbulten van de gele weidemier langs de oude Vechtarm. Hier zagen we de IJsvogel. De bloei van typische rivierplanten als Steenanjer, Geel walstro en Grote tijm was net begonnen.

Steeanjer

Zwartpuntsmalbok (foto Gerrit Haverkamp)

Bijzonder was een plek met veel bloeiende Gewone vleugeltjesbloem. Aan het grasland grenzen rivierduinen met veel Struikhei. Opvallend was de aanwezigheid van veel Rendiermos. Gezien de vele kale zandplekken waren de duinen ook geliefd bij de paarden om in te rollen. Via smalle bospaden zijn we weer terug gelopen naar Arriën. Langs enkele monumentale boerderijen kwamen we weer bij de

parkeerplaats. Bij het hier aanwezige rustpunt hebben we ons zelf getrakteerd op koffie met een aardbeigebakje.
Boerenzwaluwen vlogen de kalverstal in en uit om de jongen te voeren.
Een mooie afsluiting van de excursie.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenzwaluw	Boompieper
Buizerd	Geelgors
Gierzwaluw	Houtduif
Huismus	Ijsvogel
Kokmeeuw	Merel
Tijftjaf	Vink
Witte Kwikstaart	Zwartkop

Planten & Mossen

Akkerdistel	Akkerkool
Bijvoet	Bochtige Smele
Boerenwormkruid	Chinese lep
Dagkoekoeksbloem	Dolle Kervel
Duizendblad	Echte Valeriaan
Geel Nagelkruid	Geel Walstro
Gele Lis	Gewone Brunel
Gewone Margriet	Gewone Salomonszegel
Gewone Smeewortel	Gewone Vleugeltjesbloem
Gewoon Barbarakruid	Glad Walstro
Greppelrus	Grote Klapproos
Grote Tijm	Grote Watereppe
Grote Weegbree	Heggenwikke
Hondsdrif	Jeneverbes
Kaal Breukkruid	Kale Jonker
Kleefkruid	Kleine Klaver
Kleine Watereppe	Knolboterbloem
Kruipende Boterbloem	Lelietje-van-dalen
Liggend Walstro	Liggende Vetmuur
Moeraspirea	Moerasvergeet-mij-nietje
Muizenoor	Penningkruid
Rankende Helmbloem	Rode Klaver
Schapenzuring	Sleedoorn
Smalle Weegbree	Speerdistel
Steenanjer	Stinkende Gouwe
Tormentil	Wilde Kardinaalsmuts
Wilgenroosje	Witte Dovenetel
Zilver schoon	

Overig

Bastaardkikker

Insecten

Blauwe Breedscheenjuffer	Bont Zandoogje
Bruin Zandoogje	Gehakelde Aurelia
Gele Hommelroofvlieg	Gewone Oeverlibel
Grote Keizerlibel	Hooibeestje
Hoornaar	Klein Geaderd Witje
Rozenkever	Sint-Jacobsvlinder
Weidebeekjuffer	Zuringspanner

Hoornaar

Verslag excursie: Buurserzand

Datum	: Zaterdag 18 juli 2015
Thema	: Natte en droge heide
Deelnemers	: 6
Leiding	: Gerrit Haverkamp
Weer	: Zon

Het vertrekpunt was bij de voormalige werkschuur, thans infocentrum "De Wakel" aan de Stendermolenweg.

De naam "Wakel" is eigenlijk een vergeten woord. In Twente en in de Achterhoek werd hiermee de Jeneverbes aangeduid.

Onze Duitse oosterburen gebruiken het woord "Wacholder" voor deze in ons land inheemse conifeer.

Vanaf het vertrekpunt zijn we richting het Buursermeertje gelopen over voornamelijk droge heide met vele jeneverbessen, ze zijn tweehuizig en opvallend is de diversiteit in groeivormen.

Kieming van zaden is in ons land een beperkende factor voor duurzaam behoud, aangezien de verjonging van struwelen problematisch verloopt.

We zagen op dit deel van de wandeling een ook groot aantal Dwergviltkruiden, Langbaardgras, Borstelgras en Tandjesgras.

Bij de Bommelas staan veel hulststruiken, zeer opvallend 'in model' gesnoeid door koeien.

Bij het naderen van het Buursermeertje kwamen we bij de natte(re) heide.

Her en der zagen we stukjes heide afgeplagd en daar ontwikkelt zich dan veel Bruine en Witte snavelbies met als hoofddoel de Klokjesgentiaan een gunstige kiemplaats te bieden.

Bij het Buursermeertje aangekomen hadden we na de lunchpauze het geluk een Gentiaanblauwtje uitgebreid te kunnen observeren.

Gentiaanblauwtje

Het Gentiaanblauwtje heeft een complexe levenscyclus doordat de rups zowel van een waardplant als van een waardmier afhankelijk is.

Een geschikt leefgebied voor het Gentiaanblauwtje moet ook aan de voorwaarden van de waardplant en de waardmieren voldoen.

Bij de plek waar we het vlindertje zagen op de Klokjesgentiaan stonden ook nog flinke groepen Beenbreek, pollen Veenbies en wat Ruw walstro.

Klokjesgentiaan

Waargenomen soorten

Vogels

Boompieper	Boomvalk
Buizerd	Gaai
Gekraagde Roodstaart	Grote Bonte Specht
Houtduif	Kievit
Kneu	Meerkoet
Roodborst	Roodborsttapuit
Vink	Winterkoning
Zwarte Kraai	Zwarte Specht

Planten & Mossen

Beenbreek	Blaaszegge
Blauwe zegge	Borstelgras
Bruine snavelbies	Dwergviltkruid
Echt duizendguldenkruid	Gewoon Langbaardgras
Klein blaasjeskruid	Klein vogelpootje
Klokjesgentiaan	Rietorchis
Tandjesgras	Tormentil
Trekus	Veenbies

Overig

Bruine Kikker	Gewone Pad
---------------	------------

Insecten

Atalanta	Azuurwaterjuffer
Boomblauwtje	Bruin Zandoogje
Gentiaanblauwtje	Gewone Oeverlibel
Groot Dikkopje	Heideblauwtje
Hooibeestje	Kleine vuurvlieder
Koevinkje	Landkaartje
Metaalvlinder	Zwartspriddikkopje

Groot dikkopje

Verslag excursie: Archemerberg

Datum : Zaterdag 08 augustus 2015
Thema : Droge Heide
Deelnemers : 5
Leiding : Bert Oude Egbrink (074-2434340)
Weer : Zon

Op een zonnige zaterdagmorgen hebben wij met 5 personen waaronder André Bolt, één van de oudste leden van onze afdeling, een bezoek gebracht aan de Archemerberg. Deze "berg" is 78 meter hoog en maakt deel uit van een uitloper van de Sallandse heuvelrug. Het gebied bestaat uit heidevelden met veel Jeneverbes en naaldbossen. Vertrekpunt was het theehuis de Lemelerberg aan de Kerkweg net buiten Lemele. Wij hebben de oranje route gevolgd. Door het warme weer deze zomer stond de Struikhei op verschillende plaatsen al mooi in bloei. Vlak bij het theehuis staat de Leeuw, een monument ter herinnering aan 100 jaar onafhankelijk Nederland.

Verder omhoog lopend, kwamen we bij het grote en kleine ravijn. Dit zijn diepe erosiedalen waar in het verleden ook grind is gewonnen. In de berm van het pad waar deze door de heide liep, werd onze aandacht getrokken door de Bijenwolf. Deze in kolonies broedende graafwesp was druk bezig met het uitgraven van nestgaten. Wat hoger op de helling kwamen we bij de Dikke Steen, een granietgneis uit Zweden.

Vlak hierbij ligt een permanent stromende bron (in een oude wandelgids ook wel Blikker fontein genoemd) die enkele jaren geleden hersteld is. De Moerascypressen en Rhododendrons die bij deze bron stonden, zijn verwijderd. Kleine zonnedauw en Witte snavelbies zijn ervoor in de plaats gekomen. Overigens verdwijnt het water na enkele tientallen meters alweer in de grond.

Vervolgens zijn we van de route afgeweken om naar de top van de Archemerberg te klimmen om van het uitzicht te kunnen genieten. Vlak bij de top kwamen we de schapsherder met zijn kudde tegen. Tijdens de koffiepauze op de top hoorden we uit een lager gelegen bos de roep van de Raaf, een soort die vaker in dit gebied wordt gezien. Via een ander pad zijn we weer terug gelopen naar de oranje route. Onderweg zagen we meerdere Zandhagedissen en de Granietuil, een nachtvlinder met een fraaie tekening.

Granietuil

Terug gekeerd bij het theehuis werden we door Laurens van Run getraakteerd op een drankje. Een mooie afsluiting van de excursie.

Paardenbijter

Waargenomen soorten

Vogels

Boompieper	Buizerd
Goudhaan	Grote Bonte Specht
Merel	Pimpelmees
Raaf	Roodborsttapuit
Vink	

Planten & Mossen

Bruine Snavelbies	Gewone Dophei
Jeneverbes	Kleine Zonnedauw
Struikhei	Trekrus
Witte Snavelbies	

Paddenstoelen

Breedplaatstreephoed	Gewone Boomwrat
Gewone Krulzoom	Gewoon Elfenbankje
Parelamaniet	Rimpelende Melkzwam
Valse Hanenkam	Vermiljoenhoutzwam

Overig

Zandhagedis

Insecten

Atalanta	Bijenwolf
Bloedrode Heidelibel	Bont Zandoogje
Boomblauwtje	Bosmestkever
Bruinrode Heidelibel	Gamma-Uil
Gewone Heispanner	Granietuil
Groot Koolwitje	Hooibeestje
Icarusblauwtje	Paardenbijter

Kleine zonnedauw (foto Laurens van Run)

Pimpelmees

Schoningswerk Bentelerheide

De grootschalige werkzaamheden rond de Bentelerheide voor het omzetten van de agrarische percelen naar meer natuur zijn eind vorig jaar afgerond. Dit wil niet zeggen dat we klaar zijn. Het voorzetten van het kleinschalige schoningswerk is een goede aanvulling om het project te laten slagen. Daarom gaan we gewoon door met het verwijderen van opslag van Berk, Lijsterbes en Vuilboom. Na een half jaar sta je versteld hoe snel de opslag weer uitloopt. Volhouden is het enige om de opslag onder controle te krijgen.

Daarom zetten we op **zaterdag 26 sept** en op **03 okt** de werkzaamheden voort. Op de eerste zaterdag zullen we bekijken wat allemaal is gebeurd rond de Bentelerheide.

Diegene die wil en kan helpen is van harte welkom. Snoeizaag, snoeischaar en takkenschaar graag meenemen. Het is raadzaam om werkhandschoenen en laarzen aan te doen. We schonen van 09.30 tot 12.00 uur.

Verzamelpunt is het toegangshek aan de Gorsveldweg, kruising Drekkersweg.

Wytze Boersma telefoon (074) 3762711

Voortgang Arboretum Klein Driene

Klein Driene heeft een beschermde status als wederopbouwwijk gekregen. Het gebied bestaat uit 2 delen. Klein Driene 1 is het gebied dat begrenst wordt door de spoorlijn Hengelo-Oldenzaal, J. Haydlaan, Oldenzaalsestraat en de voetbalvelden van BWO. Klein Driene 2 wordt omsloten door de spoorlijn, Beethovenlaan en Oude Postweg.

We merken dat er ook aandacht is voor het groen. Het Oversticht zal mede op basis van gesprekken met bewoners, wijkorganisatie en andere betrokkenen een advies hierover uitbrengen. Ook wij hebben hierbij inbreng gehad o.a. in de vorm van een aantal aanbevelingen.

We hopen dit jaar de inventarisatie van de bomen in het gebied Klein Driene 1 af te sluiten.

Het zal niet lukken om alle bomen op naam te krijgen. Dit geldt met name over de oudere sierappels. We gaan de vruchten hiervan op beeld vastleggen. Er zijn nogal wat variëteiten gekweekt en die zijn niet overal in de literatuur terug te vinden.

Een tussentijds verslag van de inventarisatie zal eind september gereed zijn.

Door de gemeente en Welbions worden we betrokken bij de vervanging en aanvulling van het assortiment. Dit gaat op een plezierige wijze.

Zoals al eerder vermeld heeft onze afdeling een provinciale subsidie gekregen voor het maken van een bomen-App en een folder over het arboretum.

Over de App hebben we intussen goede gesprekken gehad met de gemeente. Dit heeft al geresulteerd in een gemeentelijke applicatie (<http://tinyurl.com/hgl-bomen>) waarop alle bomen van Hengelo staan.

Als je hierover een boom aanklikt krijg je o.a. de wetenschappelijke naam en plantjaar te zien. Zie onderstaand voorbeeld.

Voor deze applicatie hebben we alle wetenschappelijke namen, die door de gemeente gebruikt worden, gecontroleerd en zo nodig gecorrigeerd.

De applicatie moet de basis worden van de bomen-App. Binnenkort beslissen we samen met het bestuur of die er wel of niet komt en zo ja in welke vorm.

De bewonersorganisatie van de wijk is voornemens om bij een aantal bomen een naambordje te plaatsen. Met de inventarisatie van Klein Driene 2 starten we in 2017.

Gerrit Haverkamp en Jan Zwienenberg

Schermafdruck
bomen-App

Hemelwater – Een plaag of een zegen

Operatie Steenbreek in Hengelo

Het klimaat heeft de laatste decennia een ingrijpende verandering ondergaan. Dit leidt tot temperatuurstijging, droge periodes en meer en heftiger regenbuien. Om hier goed mee om te kunnen gaan heeft de overheid de laatste jaren vele waterwerken uitgevoerd. Dit varieert van het ophogen en verstevigen van de rivierdijken tot bredere overloopgebieden voor de rivieren.

Regionaal / lokaal is er door het Waterschap Vechtstromen en gemeente Hengelo ook veel gebeurd. Denk aan het vervangen en vergroten van rioolsystemen, het ondieper maken en laten meanderen van beken en het aanleggen van retentievijvers en wadi's. Daarnaast zijn de hemelwaterafvoeren van diverse huizen losgekoppeld van de riolering zodat het regenwater lokaal in het grondwater wordt opgevangen en afgevoerd.

Al deze acties moeten leiden tot een betere waterhuishouding om in de toekomst verdroging of wateroverlast te voorkomen bij een flinke wolkbreuk.

Wilt u weten hoe u zelf hemelwater kunt vasthouden in de tuin en wat de nadelen zijn van veel bestrating in uw tuin? Lees dan deze folder:

Natuur in Hengelo

Operatie Steenbreek

Om deze trend een halt toe te roepen is Operatie Steenbreek in het leven geroepen. Dit is een landelijk samenwerkingsverband tussen groene kennisinstellingen, het bedrijfsleven, de overheid en burgers. Het heeft tot doel om burgers enthousiast te maken om hun tuin te vergroenen en zodoende het stedelijke leefklimaat te verbeteren. Zie ook www.operatiesteenbreek.nl.

In Hengelo hebben vijf partijen dit initiatief omarmt: gemeente Hengelo, IVN (Instituut voor Natuureducatie), KNNV (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging), Natuur- en Milieuraad (NMR) en Groei & Bloei (vereniging van tuineigenaren en -bedrijven).

Deze partijen hebben gezamenlijk besloten om ook in Hengelo bewoners bewust te maken van de verstening van de tuinen en de gevolgen hiervan voor de woonomgeving. Deze folder geeft u een aantal tips om een bijdrage te leveren aan het verder terugdringen van de verstening van Hengelo.

De stenen tuin

Steeds vaker hebben mensen een groot deel van hun tuin bestraat. Dat is immers 'lekker makkelijk'. Maar zo'n tuin heeft ook nadelen:

- Een stenen tuin houdt geen hemelwater vast. Water van een stevige regenbui wordt door de stenen tuin te snel afgevoerd. Daardoor kan het riool al dit water niet meer verwerken. Gevolg: wateroverlast op straat
- De temperatuur in binnensteden kan door alle verhardingen op warme dagen wel 5 tot 7 graden stijgen.
- Door het ontbreken van beplanting is er minder schaduw en meer fijnstof. Daarnaast is de kans op stress bij bewoners in een versteende omgeving groter dan in een groene omgeving.
- Bestrating vereist regelmatig onderhoud zoals het (chemisch) verwijderen van onkruid of algengroei en het repareren van verzakkingen.

Wat kunt u doen tegen de verstening van uw eigen woonomgeving?

- Bestraat maximaal een derde van uw tuin.
- Vervang bestrating door planten en struiken, bij voorkeur op plekken waar algen-groei voorkomt.
- Kies voor vaste planten en struiken in uw tuin die bodembedekkend zijn. Uw tuin vereist zo weinig onderhoud, omdat er weinig onkruid in wil groeien. De tuin is wel interessant voor insecten, regenwormen, vogels en egels.
- Als u toch kiest voor bestrating, kies dan voor waterdoorlatende bestrating (zoals grind of stoeptegels / klinkers met drainageopeningen).
- Zorg dat uw terras in uw eigen tuin afwatert en niet via een putje richting riool. Bij droge periodes hoeft u daardoor minder te sproeien.
- Voorkom echter hoog opstaande randen die verhinderen dat regenwater via het terras in de border kan stromen.
- Koppel een regenton aan de regenpijp. Tegenwoordig zijn fraaie smalle vorstbestendige regentonnen te verkrijgen. Ook zijn regentonnen te koop bij de kinderboerderij aan de Van Alphenstraat 25-27.
- Hebt u een plat dak? Dan kunt u het mogelijk bedekken met sedum (vetplant). Een sedumdak verdubbelt de levensduur van de dakbedekking omdat de zon er niet meer op kan schijnen. Het sedum zorgt ervoor dat de meeste regen wordt vastgehouden en dus niet via de regenpijp wordt afgevoerd. Daarnaast zorgt een sedumdak voor een goede isolatie in de zomer en de winter en vermindert het de hoeveelheid fijnstof. Met een beetje handigheid kunt u het sedumdak zelf aanleggen. De gemeente Hengelo kent een subsidie om het aanbrengen van een sedumdak financieel aantrekkelijk te maken. Zie hiervoor www.hengelo.nl en zoek op 'subsidieregeling Groene Pet'.

Wilt u nog meer weten over hoe u een bijdrage kunt leveren tegen de verstening van de woonomgeving? Raadpleeg dan onderstaande websites.

www.ivnhengelo.nl

<http://hengelo-oldenzaal.knnv.nl>

www.nmrhengelo.nl

www.hengelo.groei.nl

www.hengelo.nl

GROEI & BLOEI

Dit jaar is het 150 jaar geleden dat Jac. P. Thijssse werd geboren. De boodschap van deze natuurbeschermer van het eerste uur is nog steeds actueel. Daarom organiseren de Heimans en Thijssse Stichting, Thijssse's Hof, de KNNV en IVN in 2015 diverse activiteiten. Ter nagedachtenis van Thijssse, maar vooral om zijn gedachtegoed in ere te houden. Ook andere organisatie, zoals Natuurmonumenten, besteden aandacht aan het Jac. P. Thijssse jaar.

Hans van Os, kenner van Jac. P Thijssse, schreef op verzoek van de deelnemende organisaties een korte artikelenserie (4) over de betekenis van Thijssse. Deze artikelen zijn vrij van copyright te gebruiken, mits met vermelding van bovenstaande.

Dit zijn de laatste twee artikelen uit een reeks van vier.

Jac. P. Thijssse en natuureducatie

Een volksoepvoeder: zo wordt Jac. P. Thijssse (1865-1945) in ons land gezien als het gaat om de natuurhistorische kennis. Niet alleen voor de Nederlandse natuurbescherming was hij van groot belang - ook in natuureducatie speelde hij een grote rol. Als geen ander wist hij de natuur te populariseren: hij kon er met zo veel enthousiasme over schrijven, dat mensen uit alle lagen van de bevolking interesse kregen voor hun eigen omgeving.

Thijssse leerde Nederlanders hun natuur en hun landschap te waarderen.

Aan het eind van de 19de eeuw stelde het onderricht in de 'kennis van de natuur' (zoals het vak biologie toen heette) niet zoveel voor. Leerkrachten hadden vaak weinig kennis en ervaring op dit gebied, en waren daardoor meestal ook niet voldoende gemotiveerd. Er was bovendien weinig tijd beschikbaar voor het vak. Het biologieonderwijs dat gegeven werd, richtte zich op de natuur in verre, tropische oorden, niet op de natuur in Nederland. Het ging daarbij hoofdzakelijk om de vorm en bouw van dieren en hun organen. De stof werd behandeld aan de hand van boeken. Kinderen hadden vaak een afkeer van biologies, omdat ze alles uit een boekje moesten leren en geen planten en dieren buiten in de natuur te zien kregen. Thijssse was groot voorstander van aanschouwelijk onderwijs: kinderen zelf buiten de natuur laten beleven, ontdekken en ervaren. Weg met de lange theorielessen in de klas over biologie! Hij propageerde het naar buiten gaan (ook wel 'natuursport' genoemd) om zelf de natuur te ontdekken. Er werden voor de leerlingen schoolwandelingen georganiseerd om hen kennis te laten maken met de natuur. Met die schoolwandelingen was Thijssse al begonnen toen hij in 1890 als 24-jarige onderwijzer op Texel werd aangesteld. Daar nam hij de jongens aan wie hij les gaf mee op lange tochten. Aanvankelijk maakte Thijssse vooral indruk op zijn leerlingen met het feit dat hij goed kon slootjespringen en niet zozeer met zijn kennis van de omgeving: de jongens namen hem vaak mee op sleeptouw over het eiland in plaats van andersom. Zoals Thijssse het verwoordde: '[...]door die gemeenschappelijke bemoeiingen werden we heel goede vrienden, temeer daar ik onvermoeid in 't loopen was en met een aanloop over bredere sloten kon springen dan de beste van hen.'

In 1892 verhuisde Thijssse weer terug naar Amsterdam, omdat zijn zwangere vrouw Helena heimwee had naar de stad. Daar bleef hij actief in het promoten van schoolwandelingen, zeker toen hij collega-onderwijzer Eli Heimans ontmoette, met wie hij goed bevriend raakte. Lopend door de stad onderwees Thijssse zijn leerlingen in onderwerpen als aardrijkskunde, geschiedenis en uiteraard biologie. Twee keer per week gingen ze een halve dag naar buiten, vaak naar het Vondelpark.

Thijssse's lessen waren ook op een andere manier vernieuwend: hij richtte de aandacht niet op individuele soorten, maar op levensgemeenschappen: dieren en planten die in afhankelijkheid van elkaar in een bepaalde omgeving (een biotoop) leven. Elke gemeenschap heeft in zo'n biotoop - of het nu weide, heide, bos, duin, strand of rivierengebied betreft - zijn eigen specifieke flora en fauna. Als we nu kijken naar de huidige praktijk van natuureducatie en het biologieonderwijs in Nederland, dan is Thijssse's gedachtegoed daarin grotendeels terug te vinden - en nog altijd actueel!

Hans van Os, januari 2015

Jac. P. Thijsse en het succes van de Verkade-albums

Er is waarschijnlijk geen reclameactie die zo veel en zo langdurig succes heeft gehad als de plaatjesalbums van Verkade. Tussen 1903 en 1940 werden koekjes en beschuiten van de firma voorzien van aquarelafbeeldingen die in een album geplakt konden worden.

Deze vorm van reclame, nieuw voor Nederland, was vanaf het begin een enorm succes.

Aanvankelijk ging het om verzamelalbums voor sprookjesplaatjes, maar de gebroeders Verkade besloten al gauw om natuuralbums te maken en schakelden daarbij de hulp in van natuurbeschermer Jac. P. Thijsse (1865-1945), die al enige naamsbekendheid had door de artikelen en boekjes die hij had gepubliceerd. Thijsse verzorgde de inhoud en de tekst van 19 albums en zijn inspirerende, enthousiaste schrijfstijl heeft ongetwijfeld bijgedragen aan dit succes. Niet voor niets wordt zijn naam nog altijd verbonden aan de Verkade-albums, en maken die albums deel uit van ons nationaal cultuurbezit. De verzamelplaatjes hebben niet alleen de omzet van Verkade vergroot, maar ook op een aantrekkelijke manier de belangstelling voor natuur en landschap in Nederland aangewakkerd.

In 1906 kwam het eerste album *Lente* uit, in een nog bescheiden oplage van 18.000 exemplaren. 'Het is nog niet uitgemaakt, wie het eerst de lente proclameert: de zanglijster, de sneeuwkllokjes of de hazelaar. Het eene jaar komt de vogel het eerst met 't nieuwtje, het andere jaar de heester, of de bloem, maar in ieder geval weten zij het altijd eerder dan de mensen, die op de kalender afgaan, en meenen, dat de Lente den eenentwintigsten Maart haar intocht doet', schreef Thijsse in het album. Later volgden onder andere de albums *Zomer*, *Herfst*, *Winter* en *Texel*. (In 1995 werd het nooit gepubliceerde manuscript *Eik en Beuk* van Thijsse uitgegeven - in feite heeft hij dus zelfs 20 albums gemaakt, alleen is een daarvan nooit tijdens zijn leven verschenen.) De oplage van sommige albums bedroeg maar liefst meer dan 100.000 exemplaren! Bij een speciale afdeling van Verkade konden dubbele plaatjes geruild worden. De prachtige afbeeldingen van planten, dieren, landschappen en historische gebouwen wekten de verzamelwoede van het Nederlandse publiek, vooral die van de jeugd. Aanvankelijk kostten de albums om de plaatjes in te plakken 25 cent, later steeg de prijs naar 1 gulden - een aanzienlijk bedrag in de tijd. De aquareltekeningen werden gemaakt door (in die tijd bekende) illustratoren als Wenckebach, Rol, Voerman jr., en Van Oort en toonden een idyllisch en nog ongerept landschap.

De albums vormen een uniek tijdsdocument als het gaat om de gedetailleerde beschrijving van natuur en landschap in de eerste helft van de 20ste eeuw. De albums lijken op elkaar qua opzet. Thijsse maakt een wandeling, beschrijft daarbij de flora en fauna en het landschap en geeft informatie over allerlei historische gebouwen en wetenswaardigheden. Hij vertelt zo enthousiast dat je als lezer direct zelf naar buiten wil gaan om al dat moois te beleven en te ontdekken. Haast vanzelfsprekend raak je geïnteresseerd in de planten en dieren die Thijsse beschrijft. 'En alles, wat ik in mijn leven heb gezien en ondervonden, heeft mij gebracht tot de overtuiging dat ieder mensch gelukkiger en gezonder moet worden, naarmate hij meer belang stelt in het leven van de planten en dieren om zich heen', aldus Thijsse in het voorwoord van het Verkade-album *Blonde Duinen*. Met het uitgeven van de plaatjesalbums werden gezinnen bereikt die anders waarschijnlijk nooit natuurboeken hadden aangeschaft. Zo werd de belangstelling voor de natuur in eigen land onder brede lagen van de bevolking gestimuleerd en heeft Jac. P. Thijsse een belangrijke bijdrage geleverd aan het toenemend natuurbesef in Nederland.

Hans van Os, januari 2015

Help mee wilde fauna misdrijven in kaart te brengen

Vernielde dassenburchten, geschoten buizerds, vergiftigde vossen, omgezaagde nestbomen, stroperijen van vissen en zangvogels. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van misdrijven tegen in het wild levende dieren. Uit heel Nederland komen voorbeelden binnen dat dieren moedwillig gedood of gevangen worden of dat hun nesten vernield worden. Hoe vaak het voorkomt weten we echter nog niet. Om het probleem aan te kaarten hebben we harde gegevens nodig die aantonen waar en hoe vaak deze misstanden plaatsvinden. Het meldpunt doet een oproep aan alle natuurliefhebbers om ogen en oren open te houden in het veld en (vermoedelijke) misdrijven door te geven via het meldpunt vervolging wilde fauna.

Regelmatig krijgen handhavers in het veld meldingen dat wilde dieren gedood, verwond of gevangen zijn. Toch weet niemand exact hoe vaak deze misdrijven voorkomen in Nederland. Dit komt deels omdat daders hun illegale activiteiten goed weten te verbergen en deels omdat misdaad tegen wilde dieren vaak lastig te herkennen is. 'Met de campagne Wildlife Crime willen we hier verandering in brengen en van de geruchten harde cijfers maken. Zolang de omvang van het probleem niet duidelijk is zal er ook niets veranderen aan het beleid, aldus projectleider Arnoud de Vries.

Er zijn heel veel vormen van wildlife crime. Hieronder een aantal voorbeelden:

- Verstoren van roofvogelnesten;
- Omzagen van nestboom;
- Nest uit de boom stoten of vernielen;
- Wegjagen van nestelende roofvogel;
- Eieren uit nesten halen om uit te broeden;
- Schudden of breken van eieren;
- Jongen doden;
- Dieren schieten (met uitzondering van de legale jacht);
- Dieren vangen met behulp van een klem, strik of hond;
- Dieren vangen met behulp van een vangkooi;
- Dieren vergiftigen;
- Dichtgooien van nestholen, van bijvoorbeeld dassen;
- Vergassen van dieren in holen (bijvoorbeeld dassenburcht);
- Vangen van vogels voor eigen volière of handel;
- Wildstroperijen (bijvoorbeeld het illegaal doden van konijnen en reeën).

Alle meldingen komen direct binnen bij politie of buitengewoon opsporingsambtenaar (BOA)

Het meldpunt is uitsluitend bedoeld voor in het wild levende dieren die vallen onder de Flora en Faunawet. Denk aan dieren als de buizerd, havik, torenvalk, kiekendief, steenmarter, vos, das, roek, en zangvogels zoals putters, sijsjes en vinken. Via het meldpunt kunnen alle vermoedelijke gevallen van misdaad tegen wilde fauna worden gemeld. Wanneer er echter sprake is van gif of een vergiftigd dier, meld dit dan ook telefonisch bij de politie (0900 8844). Dit in verband met de veiligheid van mens en (huis)dier.

Met de meldingen wordt in kaart gebracht waar de meeste misstanden plaatsvinden, welke dieren slachtoffer zijn en hoe vaak het plaatsvindt. Met die gegevens wordt het probleem aan de kaak gesteld. Het meldpunt is gekoppeld aan het BOA registratiesysteem. Iedere melding is hierdoor direct inzichtelijk voor politie en bevoegde handhaver.

Partners

Het meldpunt is onderdeel van de campagne Wildlife Crime en is een initiatief van de Natuur en Milieufederaties. De Campagne wordt ondersteund door Staatsbosbeheer, KNJV, Vogelbescherming, Prins Bernard Cultuurfonds en provincies.

Het meldpunt is te vinden via: **melden.wildlifecrime.nl**

Voor wie meer wil weten over de campagne, of een vraag wil stellen, zie: www.wildlifecrime.nl

Jonge steenuiltjes in het Weusthagpark

Walter van Dijk brengt ons leuk nieuws uit het Weusthagpark: jonge steenuiltjes.

Net als vorig jaar zijn er ook dit jaar weer jonge steenuiltjes geboren in het Weusthagpark. Vorig zijn er in een steenuilenkast in de buurt van het Van Alphenbos (op het erf van een aanwonende particulier) 5 jonge steenuilen geboren. 2014 was een erg goed muizenjaar, vandaar het relatief grote aantal jonge uiltjes toen. Dit jaar zijn er in dezelfde nestkast drie jonge steenuilen geboren en geringd. De jongen op de foto waren al vrij groot en stonden al bijna op het punt van uitvliegen.

Collega's Ralf ter Beek en Walter van Dijk waren erbij toen de steenuiltjes geringd werden door Friso Koop, coördinator steenuilprojecten van de Vogelwerkgroep Losser. Door het ringen verkrijgt de werkgroep veel gegevens over het gedrag en leefwijze van de steenuil, en kunnen ze volgen hoe de soort zich in stand houdt, en hierop eventueel actie ondernemen.

De steenuil is de kleinste uil in de Benelux. Het is een klein gedrongen uiltje van ongeveer 21 tot 23 cm. De steenuil is ook dikwijls overdag actief, en is te zien zittend op knotwilgen of weidepaaltjes, te genieten van het zonnetje. De meeste mensen zien hem echter niet, omdat hij zo klein is. Als hij op een paaltje zit is het net of dat gewoon wat langer is. Hij maakt wel veel lawaai. Van oktober tot februari kun je hem van ver horen roepen, een soort 'koewie', gefef en een wat langer 'joeek'.

Het voedsel van de steenuil is aangepast aan zijn grootte, hij pakt wel muizen als hij kan, maar ook veel regenwormen, kevers en andere insecten en soms kikkers. Soms komt de steenuil met prooien aanzetten die verrassend groot zijn ten opzichte van zijn eigen formaat, zoals ratten. Hij heeft verschillende jachttechnieken. Loeren vanaf een paaltje, over de grond lopen en rennen of jagen vanuit een lage vlucht.

Het aantal steenuilen in Nederland is sterk verminderd doordat het oude platteland veranderd is. Er zijn meer stedelijke gebieden en industrieterreinen waardoor er minder platteland is. Daarnaast is het overgebleven platteland grootschaliger geworden. Een deel van de achteruitgang is te verklaren door de vermindering van nestgelegenheden, bijvoorbeeld in oude schuren of knotwilgen. Veel hoogstamboomgaarden hebben plaats gemaakt voor laagstambomen. Hagen en houtkanten zijn nu veel schaarser dan vroeger. Dat zijn allemaal goede schuilplekjes voor de steenuil. Steenuilen worden ook relatief vaak slachtoffer van het verkeer.

Het Weusthagpark is door de aanwezigheid van bos, houtwallen, extensief gebruikte weilanden en de aanwezigheid van kleinschalige bebouwing en schuurtjes een goed leefgebied voor de steenuil.

Gepubliceerd met toestemming van de auteur

Cursus “Celbiologie anno nu”

Een volwassen menselijk lichaam is opgebouwd uit honderdduizend miljard (een één met 14 nullen!) cellen, verdeeld in tweehonderd types. Welke onderdelen bevat een cel en welke taak hebben ze? Over dit onderwerp is in de laatste decennia veel meer bekend geworden. De ontwikkelingen op dit gebied volgen elkaar in razend tempo op en hebben hun effect in bijvoorbeeld de geneeskunde. Een recent voorbeeld hiervan is de behandeling van kanker.

Voor de Vereniging Vrienden van Museum TwentseWelle (VvTW) en de Vereniging voor Veldbiologie KNNV afd. Enschede is dit reden om een serie studieavonden over dit onderwerp te organiseren. Deze avonden worden aangevuld met lezingen over een specifiek onderwerp van wetenschap of techniek. U wordt meegenomen op reis door het binnenste van de cel en maakt een ‘excursie’ naar de biochemie. Het klinkt allemaal erg geleerd, maar dat valt enorm mee. Wees gerust, er wordt niet uitgegaan van biologische of scheikundige basiskennis, alles wat u nodig heeft wordt meegeleverd.

De cursist krijgt een fraai uitgevoerde documentatiemap waarin de achtergrondinformatie wordt uitgelegd bij het onderwerp van elke avond. Naast de zes avonden wordt het programma verrijkt met een drietal lezingen van specialisten op aanpalende terreinen, denk bijvoorbeeld aan een ‘lab on chip’, een technische toepassing waarin ‘nanotechnologie’ en ‘biochemie’ hand in hand gaan. Op de site van museum TwentseWelle worden t.z.t. de sprekers en de titels van de lezingen vermeld.

Deze cursus inclusief de lezingen wordt gegeven in Museum TwentseWelle in Enschede in de periode van 17 september t/m 26 november 2015 van 20.00 uur tot 22.00 uur (9 donderdagavonden excl. herfstvakantie).

De VvTW / KNNV heeft de kosten voor de cursus laag gehouden door een flinke bijdrage uit de verenigingskas hiervoor te reserveren.

Voor de deelnemers zijn de kosten (incl. koffie/thee) € 35 voor VvTW-leden, voor niet-leden € 55; dit is inclusief documentatiemap. (Tip: U kunt ook lid worden van onze vereniging voor € 18,50 per jaar). Wilt u alleen een lezing bezoeken dan bedraagt de toegangsprijs per lezing incl. koffie voor leden € 5,00 en voor niet leden € 7,00.

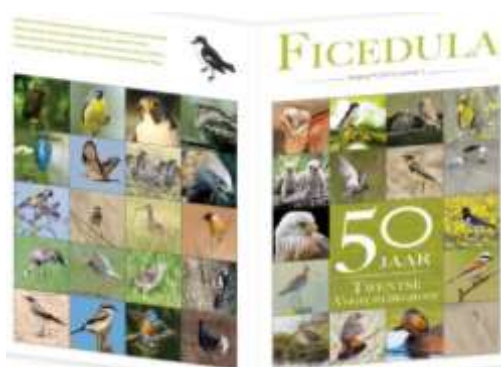
Belangstellenden kunnen zich aanmelden via het e-mailadres w.lengton.1@kpnmail.nl Bij de aanmelding naam, adresgegevens en telefoonnummer doorgeven. Na ontvangst van het cursusgeld op rekening NL97 INGB 0001721383 is uw aanmelding pas definitief en ontvangt u uw bewijs van inschrijving. Maar wacht niet te lang, het aantal plaatsen is beperkt!

50 jaar Twentse Vogelwerkgroep

De Twentse Vogelwerkgroep bestond in 2014 50 jaar. In dat jaar zijn er een aantal openbare lezingen en excursies geweest.

Van het kwartaalblad ‘Ficedula’ verschijnt er op 14 september een speciale, in Full Color uitgevoerde jubileum uitgave.

Deze Ficedula is een bijzonder interessante en fraaie uitgave geworden; een jubilaris waardig. Het biedt een veelheid aan onderwerpen en is daarmee een uitstekende weergave van de verschillende werkzaamheden van de TVWG.

In deze Ficedula wordt een selectie van karakteristieke Twentse broedvogels en niet-broedvogels behandeld, waaronder enkele soorten die inmiddels in Twente zijn uitgestorven. Bij de keuze van de soorten is vooral gekeken naar hun zeldzaamheid (Rode lijst) en relatieve talrijkheid in Twente ten opzichte van overig Nederland. Om de relatie tussen het voorkomen van vogelsoorten en hun habitat te accentueren zijn de broedvogelsoorten gebundeld voor de volgende landschapstypen: oude bossen, heiden en hoogvenen, beken, cultuurlandschap en bebouwde gebieden. In het afsluitende hoofdstuk van deze Ficedula volgt een evaluatie wat 50 jaar natuurbehoud en natuurbeleid voor de karakteristieke Twentse vogelsoorten heeft opgeleverd, waarbij deze indeling van landschapstypen opnieuw wordt gehanteerd.

De uitgave beslaat 128 pagina's en bestaat uit de volgende hoofdstukken:

Inleiding

1. *De Twentse Vogelwerkgroep*
2. *Broedvogels*
3. *Niet-broedvogels*
4. *Roofvogeltrek*
5. *Wat heeft natuurbehoud en natuurontwikkeling opgeleverd voor de bijzondere avifauna van Twente?*

Bestellen: losse nummers kosten € 15. Voor bestelling via toezending € 18,50 overmaken op:
IBAN NL05 INGB 0005 9488 43 t.n.v. Penningmeester TVWG te Wierden
onder vermelding van postcode en huisnummer.

Afhalen: Harry de Jong, Abelenstraat 2a, Hengelo (06-55324290)

	1995-1999	2000-2004	2005-2009	2010-2014
Engbertsdijkvenen	44	67	66	98
Haaksbergerveen	20	n.g.	19	n.g.
Aamsveen	3	n.g.	8	5
Wierdense veld	n.g.	0	0	2
Witte veen	1	1	0	1
Bergvenen	0	0	0	1

Blauwborst

(*Luscinia svecica*)

Schatting broedpopulatie 1995-2014:
50 territoria, variatie 50 – 150 territoria
Aandeel landelijke populatie: 1%

Foto: Lourens ten Kloode

Verspreiding

De Blauwborst broedt in Twente met name in de volgende hoogveengebieden; de Engbertsdijkvenen, Haaksbergerveen en het Aamsveen.

Habitat

De optimale broedhabitat bestaat in Twente uit de natte delen van hoogvenen en heiden met voldoende struweel in de vorm van berkenopslag, wilgen en gagel.

Aantalsontwikkeling

In het verleden was de Blauwborst niet zeldzaam in Twente en kwam op diverse plaatsen voor. De meest bekende gebieden waren het Volther- en Agelerbroek waar tot 1978 werd gebroed. Tegenwoordig is het voorkomen beperkt tot hoogvenen waar het aantal conform de landelijke trend toeneemt (zie tabel 8). De eerste territoria werden hier vastgesteld in 1981 (Engbertsdijkvenen), 1988 (Haaksbergerveen) en 1995 (Aamsveen).

Tabel 8: Aantal territoria van de Blauwborst in de Twentse broedgebieden in 1995 – 2014 (n.g. = niet geteld of geen gegevens bekend).

Belangrijkste gebieden en dichtheden

De belangrijkste gebieden zijn de Engbertsdijkvenen, gevolgd door het Haaksbergerveen en het Aamsveen. In deze gebieden broedde in 2013 ruim 90% van de Twentse populatie. De hoogste dichtheden die hier zijn vastgesteld betreffen 14,2 terr/100 ha geschikt habitat (Engbertsdijkvenen, 2011) en 9,8 terr/100 ha geschikt habitat (Haaksbergerveen, 2013).

Kansen en bedreigingen

Door natuurontwikkeling kan de hoeveelheid geschikt broedhabitat toenemen. Denk hierbij aan het natuurlijker inrichten van beeklopen en waterretentiegebieden en bufferzones van natuurgebieden. Er zijn geen grote bedreigingen voor de Blauwborst, maar door vernattings- en andere beheermaatregelen kunnen Blauwborsten in de kernen van de hoogvenen mogelijk in aantal afnemen door vermindering van berkenopslag en veenmosontwikkeling.

